

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ҚАРШИ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ҚАРШИ МУҲАНДИСЛИК-ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУТИ

**“ТИҚХММИ” МТУнинг ҚАРШИ ИРРИГАЦИЯ ВА
АГРОТЕХНОЛОГИЯЛАР ИНСТИТУТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ХОТИН-ҚИЗЛАР ҚЎМИТАСИ “ОЛИМА”
УЮШМАСИ**

**МАРКАЗИЙ ОСИЁ ЦИВИЛИЗАЦИЯ
ТИЗИМИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ВА
МАДАНИЯТИ**

**Халқаро илмий-амалий конференция материаллари
2022 йил 14 май**

Қарши – 2022

Ушбу тўпламда Марказий Осиё цивилизацияси тизимида қадимги ва ўрта асрлар миграция жараёнлари ва шаҳарсозлик маданияти масалалари, Ўзбекистон тарихи ва маданияти мавзусининг манбашунослиги ва тарихшунослиги, Ўзбекистон археология ва этнологияси муаммолари, Янги Ўзбекистон ижтимоий-сиёсий жараёнларини татқиқ этишдаги инновацион ёндошувлар, Қашқадарё воҳаси тарихи ва бошқа соҳаларга доир масалалар камраб олинган.

Ушбу тўплам кенг жамоатчилик, давр тарихи билан қизиқувчилар, тарихчилар ва талаба ёшларга мўлжалланган.

Масъул муҳаррир:

Г.Э.Мўминова – т.ф.д., профессор. Қарши давлат университети “Жаҳон тарихи” кафедраси мудири.

Таҳрир ҳайъати ва аъзолари:

**доц. Н.Холмирзаев
проф. О.Бўриев
проф. Ю.Эргашева
проф. Б.Эшов
доц. Ч.Темирова
доц. А.Пардаев
доц. Б.Аҳмедов
PhD. Д.Шодмонова
PhD. Р.Тўхтаева
PhD. Б.Тошпўлатов
ўқ. И.Жабборова**

Мазкур тўплам Қарши давлат университети Илмий Кенгашининг 2022 йил 13 майдаги 9 – сонли қарори билан нашрга тавсия қилинди.

Тўпламга киритилган маълумотларнинг тўғрилиги, стилистик бехатолиги учун муаллифлар масъулдир.

ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА КОГОН ШАҲАР МАКТАБЛАРИ
ФАОЛИЯТИ

*Д.Ш.Муродова – Бухоро давлат университети “Бухоро тарихи”
кафедраси ўқитувчиси*

Н.Ю.Азимова – Бухоро давлат университети талабаси

Иккинчи жаҳон уруши давридаги тарихини ўрганишда янги маълумот ва далиллар, ноёб ҳужжатлар жалб этилган ҳолда янги-янги илмий тадқиқотлар яратилаётганлиги барчага маълум. Уруш тўғрисидаги бор ҳақиқатни аниқлаш ва халқимизга етқизиш борасида миллий тарихимизни катта қизиқиш билан ўрганаётган ёш тадқиқотчилардан янги ташаббуслар ва ҳаракатлар рағбатлантирилмоқда.

Бугунги кунда Когон шаҳар давлат архиви фондларида ҳам иккинчи жаҳон уруши йилларида халқимиз босиб ўтган оғир, машаққатли кунлар тарихидан хабар берувчи тарихий маълумотлар сақланмоқда. Тадқиқотларимиз доирасида 1941-1945 йилларда Когон туман ва шаҳрида мавжуд бўлган таълим муассасаларининг фаолиятига доир айрим масалаларни тадқиқ этдик.

Иккинчи жаҳон урушида Бухоро вилоятидан 73 минг 688 нафар киши иштирок этиб, шундан 6702 нафари Когон тумани ва шаҳри аҳолиси ҳисобланади. Улардан 2693 нафари жанг майдонидан қайтмайди.

Бухоро вилоят ижроия комитетининг 1941 йил 29 сентябрдаги қарорига кўра, 30 нафар хотин-қиз Когон шаҳрида ташкил этилган ҳамширалик курсида ўқитилади ҳамда улар фронтга жўнатилади. 1942 йил 1 январидан жанг майдонларидан дастлабки эвакуация бошланиб, 237199 нафар киши Бухоро вилоятида жойлаштирилади. Шундан 36147 нафари ишчи, 30373 нафари хизматчи, қолганлари болалар ва қариялардан иборат бўлган. Уруш йилларида Когон шаҳридаги корхоналарда 1150 нафар ишчи ишлагани маълум. 1942-1943 йилларда Когон шаҳрига эвакуация қилинган 1252 нафар кишидан иборат 411 та оила жойлаштирилади. Уруш даврида Когон шаҳар ва туман аҳолиси 100 минг рублдан ортиқ маблағ тўплаб, танк ва самолёт қуриш учун топширган. Шунингдек, жангчиларга иссиқ кийим-бош, қуруқ мева ва бошқа нарсалар жўнатиб туришган. Бу даврда Когон шаҳридаги Горкий номли мактаб биносида 3299-сонли, Чернишевский номли мактаб биносида 1529-сонли ҳарбий госпиталлар фаолият кўрсатган [1]. 1943 йил 4 мартдаги Когон шаҳар ижроия қўмитасининг 4-сонли қарорида Жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг иш фаолиятига оид масалалар кўриб чиқилган бўлиб, худуддаги барча умумтаълим ва фабрика, завод таълими мактабларида ўқувчиларни спорт билан мунтазам шуғуллантириш ҳамда шахмат-шашка тўғарақларини очиш зарурлиги кўрсатилган [2]. Қарор ижросига шахсан қўмита раҳбари Липкин маъсул қилиб белгиланган.

Барча мактабларда қизларнинг таълими масаласига жиддий эътибор бериш кераклиги, 5-6 синфдан бошлаб ҳарбий тайёргарлик дарсларини бошлаш зарурлиги, бундан ташқари ўқувчилар учун иссиқ нонушта ташкил этиш кераклиги белгилаб берилган. Бу топшириқлар шаҳар ижроия қўмитасининг 1943 йил 7 майдаги қарорида қайд этилган [3]. 1943 йил 8 июлда шаҳар халқ маорифи бўлими мудир Корябкина ва болалар қабулхонаси раҳбари Найдисларга шаҳар раҳбариятининг янги ўқув йилига тайёргарлик кўриш бўйича йўриқномаси асосида ишларни зудлик билан ташкил этиш вазифаси юкланган. Биринчи навбатда шаҳар қурилиш идораси раҳбари Исаевга мактаб биноларидаги таъмирлаш ишларини 15 июлгача тугатиш кераклиги, мактаб директорлари ва шаҳар маориф бўлими ходимларидан иборат

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТИЗИМИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ВА МАДАНИЯТИ

гуруҳ тузиб, аҳолидан таълим жараёни учун керак бўлган дарсликларни йиғиш, катта ёшли ўқувчилар ёрдамида синф хоналаридаги ўқув жиҳозларини таъмирлаб янги ўқув йилига тайёрлаб қўйиш топшириқлари берилган [4].

Қишки мавсумга тайёргарлик кўриш мақсадида шаҳар маорифи бўлими томонидан тезда ўтин йиғувчи гуруҳлар ташкил этиш масаласи бўйича ҳам қатъий топшириқлар берилган. 1943 йил 6 августдаги шаҳар ижроия кўмитасининг №15 қарорида ҳар бир мактабда болаларнинг оёқ кийимларини таъмирлаб бериш мақсадида 1 нафар уста ва унга 2 нафар ўқувчини бириктириб қўйиб, уруш шароитида ўқувчиларни фойдали меҳнат билан банд қилиш чоралари кўрилиши ҳужжатларда акс эттирилган [5]. 1943 йил 13 декабрдаги ўқув йилининг биринчи чорак якунларига бағишланган ҳисоботларда мактабларнинг ўқув йилига тайёр эмаслиги, иссиқлик манбалари билан боғлиқ муаммолар, ўқувчиларнинг дарсликлар билан тўлиқ таъминланмаганлиги, туман ва шаҳар худудидаги болаларнинг ҳаммаси ҳам мактаб таълими билан қамралмагани энг асосий муаммолар сифатида кўрсатилган.

Таълим муассасалари директорлари мактаб ёшидаги болаларни ўқишга қайтариш, ташкилотларда ишлаётган болаларни кечки мактабларга жалб этиш, ота-оналар билан мактаб ўртасида алоқаларни ўрнатиб таълим сифатини яхшилаш ишларини амалга оширишлари зарурлиги ҳужжатларда қайд этилган [6]. Белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун ҳар бир мактабда календарь режа асосида жараённи ташкил этиб, услубиёт хоналари томонидан мактаблар ишини назорат қилиш йўлга қўйилган. 1943 йил ёзги дам олиш мавсумига 27.500 рубл, иш ҳақи фондига 2000 рубл ажратиб тайёргарлик ишларини бошлаш, лагерларда ишлаш учун 6 бирлик штат жорий қилинган [7]. 1945 йил 15 сентябрь ҳолатида Когон шаҳрида 1595 нафар мактаб ёшидаги болалар борлиги аниқланган бўлиб, шундан 1534 нафари таълим билан қамраб олинган. 57 нафар бола мактабсиз қолиб, 24 таси моддий аҳволи ёмонлиги учун умуман мактабга келмаган, 19 нафар касаллиги сабабли, 8 нафар бола эса ўқишни хоҳламаганлиги туфайли мактабга келмаганлиги ҳисоботларда қайд этилган [8].

Ўқув йилининг бошида мактабларга қатнаётган 1534 боладан 1-4 синфда – 1230, 5-7 синфда – 252, 8-10 синфларда – 52 нафар ўқувчи таълим олган. 1945-1946 ўқув йилида ҳам мактаблардаги энг катта муаммолардан бири бу давоматнинг пастлиги бўлиб, кўпгина ўқувчилар мактабларни ташлаб кетишган. Бунга сабаб ота-оналарнинг кўчиб кетиши, айниқса, ҳарбий қисмларнинг бошқа худудларга кўчирилиши ва полякларнинг ўз ватанига қайтиши билан изоҳланган. 1945 йил 29 декабрдаги шаҳар советининг XIV сессиясида кун тартибига қўйилган асосий масала мактабларнинг ҳолати ва муаммоларнинг олдини олиш масалалари кўриб чиқилади. Крупская номидаги мактабнинг директори Макарованинг чиқишида ўзи раҳбарлик қилаётган мактабда 22 та синф хонасининг мавжудлиги, дарслар бир бировидан узоқ бўлган 2 та бинода олиб борилиши сабабли ҳамма вақт ҳам ўқувчиларни назорат қилиб туриш имкони йўқлигини таъкидлайди. Ҳаттоки муассасада директор муовинларининг йўқлиги ҳам таълим жараёнидаги муаммолар қаторида қайд этилган.

1945-1946 ўқув йилида ушбу мактабда 8 та биринчи синф мавжуд бўлиб, уларда 47-48 нафардан болалар таълим олаётганлиги кўрсатилган. Ҳамма биринчи синфлар учун мактаб бўйича 98 та алифбе китоби мавжуд бўлиб, ҳар бир синфга 10-12 тадан тўғри келиши маърузада таъкидлаб ўтилган. Дарсликлар етишмаслиги, айниқса, бу муаммо биринчи синфларда оғир аҳволда эканлигини мактаб раҳбари айтиб ўтади. Мактаб 1200 рубллик захира фондига эга бўлиб, асосан, моддий жиҳатдан кам таъминлаган болаларга таълим олиши учун ёрдам беришни ўз олдига

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТИЗИМИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ВА МАДАНИЯТИ

мақсад қилиб қўйганлиги, бироқ, бундай шароитдаги болаларнинг кўплиги боис молиявий жиҳатдан мустақамроқ фондга асос солинишини директор шаҳар маъмуриятдан илтимос қилиб сўрайди [9]. Янги ўқув йилига тайёргарлик кўришда шаҳардаги қатор ишлаб чиқариш корхоналари, жумладан, Пахта заводи директори Агапов, Ёғ-мой корхонаси раҳбари Киселев, Суперфосфат заводи директори Недорезов, Нон заводи директори Сарчевлар томонидан ҳомийлик ёрдамлари кўрсатилган [10]. 1945 йилда шаҳар ўқитувчилари учун йигирма минг рублдан ортиқроқ маблағга саноат маҳсулотлари ажратилган. Ўқувчилар учун эса ўттиз минг рубл атрофида моддий ёрдам кўрсатилган бўлиб, шундан йигирма тўрт минг рубл маблағ фақатгина оёқ кийимига ажратилган. Мактаблар хўжалик буюмлари, дарсликлар, дафтар ва ёзув қуроллари билан тўлиқ таъминланмаган. Айниқса, иссиқлик манбаи билан мутлақо таъминланмаганлиги энг асосий муаммолардан бири эканлиги ҳақида ҳужжатлар гувоҳлик беради [11].

Ички ишлар халқ комиссариатига қарашли аҳолини қабул қилиш пунктидан вилоят ижроия қўмитасига болалар учун озиқ-овқат, кийим-кечак, пойафзал билан таъминлаб бериши мақсадида мурожаат қилинган. Шаҳар маъмуриятининг 1943 йил 16 июлдаги 21-ижро варақаси олтинчи бандида болалар қабулхонасининг ҳолати тўғрисида маълумот берилган бўлиб, муассаса раҳбари Богомолловга бир нечта топшириқлар берилган. Жумладан, болалар билан тарбиявий ишларни яхшилаш, иссиқлик билан таъминлаш, сифатли озиқ-овқат таъминоти учун ҳар куни 15 литр сут ва сут маҳсулотлари олишни ташкил этиш зарурлиги қайд этилган [12]. Шаҳар савдо бўлими раҳбари Сафроновга ижроия қўмита томонидан 100 та иссиқ кийим-бош билан таъминлаш вазифаси қўйилганлиги ҳам архив манбаларида қайд этилган. Болалар уйи мутлақо қишга тайёр эмаслиги, узоғи билан бинодаги таъмирлаш ишларини 1 декабргача, муассасадаги жиҳозларни таъмирлаш ишларини эса 15 декабргача тугатиш кераклиги айтилган [13]. Болалар қабулхонасига қишки мавсумга тайёргарлик кўриш мақсадида Когон тумани ҳудудидаги бошқа ташкилотларга берилмаган ерлардан ўтин йиғиш учун маълум бир ҳудудларни ажратиб бериш қатъий таъкидланган.

Муассасада турли юкумли касалликлар тарқалишининг олдини олиш мақсадида бир кунлик карантин жорий этилган бўлиб, санитар станция раҳбари Черноморецдан карантин тадбирларини кучайтириш чораларини кўриш вазифаси берилган. Бундан ташқари ҳудуддаги барча ташкилот раҳбарларидан бошқа бир биноларда ҳам болалар учун турар жойларни ташкил этиб, уларни ётоқхонага айлантириш, кўча безорилигининг олдини олиш учун ўсмирларни иш билан таъминлаш, кийим-кечак ва пойафзал тикишга ўргатиш зарурлиги белгиланган [14]. Шаҳардаги 3-сонли болалар уйида ҳам иситиш ишлари йўлга қўйилмаганлиги ва муассасанинг совуқлиги натижасида касалланиш ҳолатларининг кўплиги қайд этилган. Вазиятни инобатга олган ҳолда 1943 йилнинг биринчи чорагида шаҳар соғлиқни сақлаш бўлими томонидан мазкур муассаса учун 500 рубл миқдорда маблағ ажратилган [15]. Когон шаҳар ижроия қўмитасининг 10-сонли қарори бўйича болалар уйдан асраб олинган болалар учун моддий ёрдам кўрсатилиши белгиланган.

1943 йил 6 апрелда Бухоро вилоят халқ депутатлари совети ижроия қўмитасининг “Заифлашган болалар учун ҳудудий болалар соғломлаштириш оромгоҳини ёзги мавсумда ташкил этиш тўғрисида”ги қарори қабул қилинади. Унга кўра боғча ва мактаб ёшидаги соғлигида муаммо бўлган болалар учун 1 июндан 1 сентябргача бўлган муддатда “Моҳихоса” болалар дам олиш маркази қошида ўз-ўзини таъминлаш тамойили бўйича 100 нафар бола учун болалар санаторияси ташкил этилиб, ойига 400 рубл миқдордаги йўлланма асосида қабул қилиниши

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТИЗИМИДА ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ВА МАДАНИЯТИ

белгиланган. Муассасага болалар саломатлигини тиклаш мақсадида малакали тиббиёт ходимларини жалб этиш ва ўз навбатида зарур тиббий воситалар билан таъминлаш масалаларига ҳам ойдинлик киритилган [16]. Бухоро вилоят халқ депутатлари совети ижроия қўмитасининг 1943 йил 13 апрелдаги “Эвакуация қилинган эҳтиёжманд фуқароларга 2700 дона шарф тарқатиш тўғрисида” ги қарорида вилоят туманларига қуйидагича тақсимот қилинади [17].

	Туман ва шаҳарлар	Сони	Туман ва шаҳар	Сони
	Бухоро тумани	100	Қизил тепа	150
	Вобкент	150	Конимех	100
	Гиждувон	100	Когон ш.	100
	Свердлов	100	Кармана	100
	Рометан	100	Когон	250
	Шофиркон	100	Бухоро ш.	500
	Қорққўл	150	Гиждувон т.	200
	Жами	800		1400
	Когон эвопунктига	200	Вилоят ижроия қўмитаси эвопунктига	300
	Жами	1000		1700

Хулоса қилиб айтганда, Когон шаҳар давлат архиви фондларида иккинчи жаҳон уруши йилларида фаолият юритган таълим муассасалари тарихига оид қимматли маълумотлар мавжуд. Когон шаҳри темир йўл ёқасида жойлашганлиги учун ҳам уруш йилларида Бухоро вилоятининг дарвозаси вазифасини ўтади. Худуднинг энг қайноқ нуқтаси сифатида ҳам биринчи навбатда жанг майдонларидан олиб келинаётган бошпанасиз болаларга мезбонлик қилди. Вилоятга келтирилаётган болаларни қабул қилиб олувчи асосий қабулхона шу шаҳарда жойлашган бўлиб, туманларга тақсимот мазкур худуд орқали амалга оширилган..

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати

1. Ражабов Қ., Жамолова Д. Когон шаҳри тарихи (Кискача маълумотнома). – Тошкент: «Tafakkur» нашриёти, 2015. 26 б.
2. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 28-варақ.
3. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 58-варақ.
4. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 76-варақ.
5. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 91-варақ.
6. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 125-варақ.
7. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 99-варақ.
8. Когон шаҳар давлат архиви. 1-фонд, 1-рўйхат, 91-иш, 54-варақ.
9. Когон шаҳар давлат архиви. 1-фонд, 1-рўйхат, 91-иш, 5-варақ.
10. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 91-иш, 15-варақ.
11. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 91-иш, 16-варақ.

12. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 114-варақ.
13. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 116-варақ.
14. Когон шаҳар давлат архиви. 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 78-варақ.
15. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 70-иш, 41-варақ.
16. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 74-иш, 119-варақ.
17. Когон шаҳар давлат архиви, 1-фонд, 1-рўйхат, 74-иш, 118-варақ.

**ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОН РАҲБАРИЯТИ
СИЁСИЙ ФАОЛИЯТИНИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ**

*А.Ў.Панжиев – Қарши давлат университети “Жаҳон тарихи” кафедраси
ўқитувчиси*

Иккинчи жаҳон уруши жаҳон тарихида мисли кўрилмаган даражада катта ва дахшатли, бутун инсоният бошига оғир кулфатларни солган уруш бўлди. Совет ҳукумати 1941 йил 22 июль куни урушнинг бошланиши муносабати билан мамлакат халқига мурожаатнома ишлаб чиқди ва ўша куни радио орқали эълон қилинди. Бу мурожаатнома халқни ғалабага эришиш учун мустаҳкам жипслашишга, уюшқоқлик ва фидокорлик кўрсатишга чақирди. “Бизнинг ишимиз ҳақ иш! Душман тор-мор келтирилажак! Биз ғалаба қиламиз!” дейилган эди мурожаатномада [1]. СССР таркибига кирган барча республикалар, мухтор вилоятлар, округлар, шу жумладан, Ўзбекистон халқлари ҳам уруш гирдобига тортилди. Ўзбекистон халқларининг бошига оғир синовлар тушди.

Уруш йилларида Республика оммавий ахборот воситалари фронт учун, ғалаба учун сафарбар этишда, халқни ғоявий-сиёсий жиҳатдан тарбиялашда муҳим омил бўлиб хизмат қилди. Ўша йилларда Ўзбекистонда 200 га яқин газета, шундан 124 таси ўзбек тилида, 52 та журнал, шундан 19 таси ўзбек тилида нашр этилар эди. Газеталарнинг бир галлик адади 900 минг, шундан 600 минг нусхаси ўзбек тилида нашр эттирди. Газета ва журналлар саҳифаларида фронтдаги вазият, Республика меҳнат жамоаларининг фидокорона меҳнати, қийинчиликлар ёритилар эди. Уруш йилларида ўзбек тилида 14 та фронт ва 12 та дивизия газетаси нашр этилди. “Фронт ҳақиқати”, “Қизил аскар ҳақиқати”, “Қизил армия”, “Ватан саҳрафи учун”, “Душманга қарши олға” каби газеталар уруш фронтларида бўлаётган жанг воқеаларини ёритса [4. 118], “Правда Востока” ва “Қизил Ўзбекистон ” каби газеталар мамлакатнинг сиёсий, иқтисодий-ижтимоий ва маданий ҳаётида содир бўлаётган муҳим воқеа ва ҳодисаларни ёритиб боришган эди. Уруш йилларида Ўзбекистон раҳбариятининг муҳим янгиликлари фақат газета ва журналларда эмас, балки радио орқали ҳам халққа етказиб турилган.

Уруш йилларида Ўзбекистон сиёсий раҳбариятида жуда кўплаб ходимлар фаолият юритишган. Улардан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари лавозимида Усмон Юсупов фаолият юритган бўлса, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми раиси Йўлдош Охунбобоев, Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлар Совети раиси сифатида Абдужаббор Абдурахмонов фаолият юритишган [5. 245]. Уруш йилларида Ўзбекистон раҳбарияти марказдан келган қарорларни бажаришда жонбозлик билан ҳаракат қилишди. Урушнинг дастлабки кунлариданоқ масъулиятни ўз қўлларига олиб Совет давлатининг ғалаба қозонишида ўзларининг муносиб ҳиссасини кўшишди. Давлат раҳбарларининг сиёсий фаолиятида олиб борилаётган ишларни 6,5 млн лик халқимизга тушунтиришда вақтли матбуотнинг саъй- ҳаракатлари катта бўлди.

		<i>ҳақидаги айрим мулоҳазалар</i>	
41.	<i>Болтабоев Ё.</i>	<i>“Щит народа” газетаси саҳифаларида Марғилон шаҳар думаси фаолиятининг ёритилиши</i>	163
42.	<i>Исметов Р.</i>	<i>Қораўзак туманида жойлашган Мурат Шайх бобо ҳақида тарихий ва оғзаки-афсона маълумотлар</i>	167
43.	<i>Раматуллаев М.</i>	<i>Совет ҳокимияти йилларида Қорақалпоғистонда олиб борилган диний сиёсат масаласининг тадқиқ қилиниши</i>	169
44.	<i>Сапаров З.</i>	<i>XIX асрдаги Жанубий Орол бўйида яшаган қорақалпоқ халқининг таниқли сиймолари ҳақида манбалар</i>	172
45.	<i>Ахматов А.</i>	<i>XX аср 80-йиллари Бухоро адабий муҳити тарихини ўрганишда архив ва матбуот материалларидан фойдаланиш</i>	176
46.	<i>Исаев О.</i>	<i>XX асрнинг 20-30 йилларида Сурхон воҳасида маданий муассасаларнинг зиддиятли фаолияти</i>	179
47.	<i>Канимқулов О.</i>	<i>Яҳё Фуломовнинг шахсий архив фонди ҳужжатлари ҳақида</i>	181
48.	<i>Тожибоев Ф.</i>	<i>Совет ҳокимиятининг 1945 – 1985 йилларда Ўзбекистонда амалга оширган аграр сиёсати тарихишунослиги</i>	184
49.	<i>Ҳасанова Н.</i>	<i>Биринчи ўзбек ҳуқуқшунос олимаси ҳақида</i>	187
50.	<i>Муродова Д., Азимова Н.</i>	<i>Иккинчи жаҳон уруши йилларида Когон шаҳар мактаблари фаолияти</i>	190
51.	<i>Панжиев А.</i>	<i>Иккинчи жаҳон уруши йилларида Ўзбекистон раҳбарияти сиёсий фаолиятининг матбуотда ёритилиши</i>	194
52.	<i>Аҳмедов Р.</i>	<i>Ўзбекистонда саводсизликни тугатиш сиёсатининг совет даври тарихишунослиги</i>	197
53.	<i>Бекмирзаев Д.</i>	<i>Ўзбекистон халқининг фашизм устидан қозонилган галабага қўшган ҳиссасини тарихишунослигимизда ёритилиши</i>	201
54.	<i>Акмаматова М., Акмаматов О.</i>	<i>Қарлуқлар тарихишунослигига оид чизгилар</i>	204
55.	<i>Акбаров Р.</i>	<i>Бутунроссия Таъсис Мажлиси тарихишунослиги</i>	207
III – ШЎҒБА. МАРКАЗИЙ ОСИЁ ЦИВИЛИЗАЦИЯСИ ТИЗИМИДА ЎЗБЕКИСТОН АРХЕОЛОГИЯСИ ВА ЭТНОЛОГИЯСИ МУАММОЛАРИ			
56.	<i>Отахўжаев А.</i>	<i>Бухоро Суғди вакиллари Буюк ипак йўлида</i>	212
57.	<i>Бобоёров Ф.</i>	<i>Эфталлийларнинг уруғ-қабилавий тузилиши</i>	217
58.	<i>Раҳмонов Ф.</i>	<i>Марказий Осий деҳқончилик маданиятида Жанубий Ўзбекистон аҳолисининг зироатчиликка оид урф-одат ва маросимларининг тутган ўрни</i>	221
59.	<i>Пахратдинов А.</i>	<i>Қорақалпоқларда қалин дастури ҳақида</i>	225
60.	<i>Алманов Қ.</i>	<i>Жиззах воҳасида қирғиз этноси вакиллариининг жойлашуви ва этномаданий хусусиятлари</i>	227
61.	<i>Шамсиева З.</i>	<i>Бухоро воҳаси никоҳ тўйи маросимлари анъанавий тизими хусусида</i>	232
62.	<i>Эгамбердиев Ф.</i>	<i>Илк ўрта асрлар даври Жанубий Суғд қишлоқ</i>	234